

Cítění pospolitosti a pocit vděčnosti mostem k zemřelým

Rudolf Steiner

Milí přátelé,

před týdnem jsme mluvili o intimnějších otázkách lidského duševního života, o těch otázkách, které jsou vhodnou přípravou, vztahující se k poměru tzv. živých lidí, tj. žijících mezi smrtí a novým zrozením. Nyní jde o to, probírá-me-li takové téma, seznámit se s určitými základními představami, jež nás mohou duševně správným způsobem přivést k tomu, jak by člověk měl v takovém poměru myslet a jak se myslet může. Skutečnost tohoto poměru vůbec nezávisí na tom, uvědomuje-li si člověk žijící zde na Zemi, že se nachází v nějakém poměru k zemřelému nebo vůbec k té či oné bytosti duchovního světa. Co teď říkám, je vlastně pro toho, kdo o těchto věcech přemýšlí, něčím samozřejmým, ale právě v duchovněm oboru je někdy nutné, aby se taková samozřejmost jen náležitě ujasnila. Člověk je neustále v poměru k duchovnému světu, a je také vždy v určitém poměru k zemřelým, kteří jsou s ním karmicky spojeni. Je tedy něčím naprosto jiným mluvit o skutečnosti tohoto poměru nebo mluvit o silnějším či slabším vědomí, jaké můžeme o tomto poměru mít.

Důležité je však pro každého, tj. i pro toho, kdo se může jen domnívat, že takové vědomí je mu úplně vzdálené, aby se dozvěděl, o čem toto vědomí vypovídá. Vždyť toto vědomí každému, ať je to kdokoliv, vypovídá o skutečnostech, v nichž se sám vlastně neustále nachází. Právě se zřetelem k poměru žijících lidí k zemřelým je nutné si ujasnit, že přivést k vědomí tento poměr je v jistém ohledu těžší, než si uvědomit poměr k jiným bytostem duchovního světa. Je poměrně snazší získat vědomí nebo i jisté zjevení o bytostech vyšších hierarchií nazíráním, zřením, než si zcela uvědomit určitý poměr k zemřelým a tento poměr si opravdu správným způsobem uvědomovat.

Proč je těžší uvědomit si určitý poměr k zemřelým než k jiným bytostem duchovního světa?

Je tomu tak z následujícího důvodu. Člověk procházející dobou mezi smrtí a novým zrozením žije v podmínkách bytí, které se od životních poměrů fyzického světa nesmírně liší. Stačí jen přihlédnout k tomu, co se říká v přednáškovém cyklu o životě mezi smrtí a novým zrozením, a uvidíte, jakých představ a myšlenek odlišných od fyzického pojmání světa je nutné použít, má-li se jen mluvit o životě mezi smrtí a novým zrozením.

Proč vlastně jsou představy o světě mezi smrtí a novým zrozením tak odlišné od toho, co je člověku běžné pro obyčejné vědomí?

Tomu je tak proto, že člověk mezi smrtí a novým zrozením zvláštním způsobem předjímá to, čím teprve budou životní podmínky příštího vtělení Země, tj. předjímá životní podmínky povahy Jupitera. Člověk žije ovšem, řekli bychom, v duchovním zjemnění, žije tak, že co prožívá nyní mezi smrtí a novým zrozením, již připomíná to, čím budou první životní podmínky vývoje Jupitera.

Protože si člověk po čas pozemského vtělení zde ve svém životě jistým způsobem podržel v sobě něco z dřívějších vtělení Země, tj. z měsíčního, slunečního a saturnského bytí, v životě, jímž prochází mezi smrtí a novým zrozením, přijímá zase něco z budoucnosti. Bytosti vyšších hierarchií, pokud je můžeme prohlédnout lidským zřením, jsou naproti tomu všechny spojené, přítomně spojené, a sice naprosto samozřejmě s celým duchovním světem, jak se tento svět nějakou formou vyžívá již v přítomnosti. V budoucnosti budou zjevovat věci budoucí. Jakkoliv to zní v určitém smyslu paradoxně, co nyní říkám, je tomu přece tak. Paradoxně to zní proto, že může vzniknout otázka:

Jak mohou bytosti vyšších hierarchií působit na zemřelé, když tito zemřelí již v sobě nesou něco budoucího?

Bytosti vyšších hierarchií v sobě přirozeně nesou možnost budoucnost tvořit. Nečiní to však, aniž by tvořily něco, co je bezprostředně charakteristické pro přítomnost. Vzhledem k zemřelým však něco takového činí. Z toho důvodu k uvědomělému styku se zemřelými náleží do jisté míry jako příprava pohlížení nato, co vykonávají vyšší hierarchie. A teprve, když člověk přivodil více či méně vědomý pocit k bytostem vyšších hierarchií, bude této duši na základě vnímací a pociťovací schopnosti k vyšším hierarchiím pozvolna možné dostat do vědomí něco ze styku se zemřelými. Tím nemyslím, že se musí vyšší hierarchie pochopit jasnovidným vědomím, ale pokud to duchovní věda umožňuje, musí se porozumět tomu, co proudí z vyšších hierarchií do bytí.

Vždy při všech těchto věcech záleží především na porozumění. A když se člověk namáhá porozumět těmto věcem duchovědně, pak zajisté mohou nastoupit podmínky bytí, které přivolají do vědomí něco ze spojení tzv. živých s tzv. mrtvými. K pochopení toho je nutné přihlídnout ještě k něčemu dalšímu. Duchovní svět, v němž člověk je mezi smrtí a novým zrozením, má své zcela zvláštní podmínky bytí, tj. takové, jichž si ve svém obyčejném pozemském životě vlastně sotva všímáme, které dokonce, když se nám podávají v chápání života, nám znějí paradoxně a jeví se kuriózními.

Chce-li člověk tyto skutečnosti pociťovat vědomě, musí si osvojit citění, které bych nazval opravdovým citěním pospolitosti s věcmi života, s věcmi bytí. Je to vlastně požadavek k pokračování duchovního vývoje lidstva z naší přítomnosti, z této katastrofální přítomnosti k tomu, aby člověk pozvolna vyvíjel citění pospolitosti s věcmi života. Toto citění pospolitosti spočívá v podvědomí, třebaže se jedná o citění nižšího druhu. Nesmíme však jen tak všeobecně mluvit o citění pospolitosti, jak to činí např. panteisté, povídající o jakémsi „všeduchu“, ale musíme si v konkrétních jednotlivostech ujasnit, jak se citění pospolitosti v duši pozvolna buduje. Neboť tento cit pospolitosti je výsledkem života. Zde přichází v úvahu toto:

Jistě jste slyšeli o tom, že lidé zločineckého povahového zaměření, v jejichž podvědomí velmi silně působí instinktivnost, jsou po provedení kriminálního činu puzeni nazpět k místu spáchání svého činu. Tito lidé pod vlivem svého zvláštního instinktu doslova vyhledávají toto místo, k němuž je dohání neurčitý pocit.

Zde se jen zvláštním případem vyjadřuje to, co ve vztahu k mnoha věcem je něčím všeobecně lidským. Když jsme totiž něco vykonali, i kdyby to byl zdánlivě nejbevýznamnější úkon, pak v nás zůstává něco z toho, co jsme učinili, něco z té věci, kterou jsme při svém konání uchopili. Je to samozřejmě vyjádřeno v jistém druhu imaginace. Určitá síla z věci, kterou jsme uchopili a s níž jsme byli ve spojení, s níž jsme něco vykonávali, zůstává spojena s naším Já. Člověk ani nemůže jinak, než navázat určitá spojení se všemi bytostmi, s nimiž se setkává, a s věcmi, jichž se dotýká (přirozeně

přítom nemíním pouze dotknutí fyzické), s věcmi, s nimiž v životě něco dělá. Zanecháváme všude svá znaménka a v našem podvědomí zůstává pocit spojitosti s věcmi, s nimiž jsme svými činy přišli do styku. U takových povah, o nichž jsem právě mluvil, se to vyjadřuje abnormálním způsobem, protože jejich podvědomí vyzařuje velmi intenzivně nahoru do obyčejného vědomí.

Tento pocit, že se musí vrátit k tomu, s čím se dostal svými činy do styku, má však v podvědomí každý člověk. To je něčím, co zakládá naši karmu. Odtud pochází naše karma. A z tohoto podvědomého citu, který se zprvu jen mlhavě tlačí do bytí, máme ono všeobecné cítění pospolitosti se světem. A poněvadž dokonce na všechny strany dáváme svá znaménka, nemůžeme ve světě toto cítění pospolitosti zapřít a opomíjet.

Můžeme toto cítění pospolitosti se světem na sobě a mezi sebou navzájem také vnímat?

K tomu musíme vzít na zřetel jisté intimnosti života a mít snahu vcítit se do určité skutečnosti, např. do této představy „nyní jdu po ulici“ a pak tou ulicí projít a při chůzi si stále představovat sebe, jak jdeme. Tím, že si při chůzi tyto představy stále vyvoláváme, vyvoláváme z hlubin své duše toto všeobecné cítění pospolitosti se světem. U toho, kdo si uvědomuje cítění pospolitost převážně v konkrétním smyslu, se vytváří určitý nový smysl. Potom si člověk řekne: přece je tu spojení, i když neviditelné spojení se všemi věcmi jako mez články jediného organismu. Jako k nám patří vše, co je na našem organismu každý prst, každý ušní lalůček a jak je jedno s druhým ve spojení, tak je také spojení mezi všemi věcmi a ke všemu, co se děje, pokud toto dění zasahuje do našeho světa.

Pro tuto pospolitost organicky pronikající lidmi a věcmi nemají ještě po zemští lidé současnosti plnohodnotné vědomí. Nemají ji dosud plně ve svém vědomí, ještě zůstává v nevědomí. Za vývoje Jupitera však bude toto cítění pospolitosti základním cítěním. Zatímco se pozvolna propracováváme z pátého poatlantského kulturního období do období šestého, pracujeme zároveň na vypěstování tohoto cítění. Pěstovat cítění pospolitosti je nutné počínaje naš dobou do nejbližší budoucnosti, neboť bude pro lidstvo zvláštní etickou i morální základnou, která bude mnohem živější, než jak si vůbec můžeme i nějaké analogii představit.

Jak vznikne cítění pospolitosti jako budoucí etická a morální základní lidstva?

Mnozí lidé, kteří dnes žijí na účet jiných lidí a na jejich účet se obohacují, s při tom ještě nemyslí nic zvláštního. Nejenže toto „žítí na účet jiných“ nějak zvlášť nepojímají do své morální sebekritiky, ale vůbec o tom ani nepřemýšlejí. Kdyby totiž o tom přemýšleli, zjistili by, že jeden žije na účet druhého mnohem více, než by člověku mohlo napadnout. Na účet druhých žije totiž každý a ani o to nemusí zvlášť nějak usilovat.

Postupně se však bude vyvíjet vědomí, že život na účet druhých také v společnosti představuje totéž, jako když se některý orgán organismu neopravně rozvíjí na úkor jiného orgánu, a že štěstí jednotlivého člověka není v skutečnosti možné bez štěstí celku. O tom samozřejmě dnes lidé ještě nemají tušení, ale postupně se to musí stát zásadou skutečné lidské morálky. Dne: každý člověk usiluje nejprve o své vlastní štěstí, aniž by pomyslel, že vlastní štěstí je v základě možné jen při štěstí všech ostatních. Existuje tedy souvislost mezi cítěním pospolitosti, o němž jsem mluvil, a cítěním, že vlastně celý společenský život je organizmem. To se může značně vystupňovat, neobyčejně se to může pro člověka vystupňovat. Člověk může vyvinout intimní pocit pro společné bytí s lidmi a věcmi okolo sebe. Vystupňuje-li tento intimní pocit získává možnost pomalu vnímat také to, co jsem v poslední přednášce charakterizoval jako „přísvit“ vržený za smrt do našeho vývoje mezi smrtí a novým zrozením, který spatřujeme a z něhož tvoříme svou karmu. Na to chci jen poukázat. Pěstujeme-li cítění pospolitosti, získáváme ještě něco jiného, získáváme také možnost skutečně žít se situacemi,

zvláštnostmi, s myšlenkami a činy druhého člověka, jako by byly naše vlastní.

Vmyslet se do druhého člověka tak, abychom vše, co on vykonává, co myslí a cítí, pociťovali jako své vlastní, to je pro duševní život spojeno s jistou těžkostí. Chceme-li se však plodným způsobem v myšlenkách vrátit nazpět k tomu, co jsme měli společného se zemřelými, kteří byli po čas života s námi karmicky spojeni, pak se nám skutečně podaří dosáhnout jich jako odtělesněných lidí, když jsme schopni myslet na to, co jsme s nimi společně prožili, byť by to bylo to nejmenší, takovým způsobem, jak právě myslíme, když máme cítění pospolitosti.

Představme si tedy, že myslíme na něco, co se odehrálo mezi námi a zemřelým, když jsme s ním seděli u stolu nebo jsme se s ním procházeli, či něco jiného, i kdyby to bylo to nejmenší. Duše se však může správně přenést do tohoto vztahu, aby tím dosáhla skutečnosti jen tehdy, když opravdu v sobě má cítění pospolitosti. Jinak má příliš málo síly, aby se mohla do věci vpravit. Neboť chápejte dobře. Jen z takového místa (mám-li teď mluvit v přirovnání, ale vy mně budete rozumět), na které takto obrátíme své cítění pospolitosti, může se nám zemřelý projevit. Můžete si to představit úplně „prostorově“. Budete přirozeně muset vzít na vědomí, že si přitom představujete jen obraz, ale představujete si obraz správné skutečnosti. Vracím se ještě jednou k tomu, co jsem řekl předtím. Soustředíte-li se důkladně si na jednotlivou situaci, např. jak jste se zemřelým seděli u stolu nebo s ním šli na procházku, pak se celý váš duševní život obrátí ve směru této myšlenky. A jste-li pouze v této myšlence se zemřelým natolik duševně pospolu, jak to odpovídá cítění pospolitosti, potom jeho pohled z duchového světa může najít tuto myšlenku stejně, jako vaše myšlenky najdou skutečnost k níž směřují. Když tuto myšlenku na zemřelého láskyplně ponecháte ve své duši v tom stupni, jak jsem naznačil, setkáte se ve směru jejího duševního pohledu se směrem duševního pohledu zemřelého. Tím k vám zemřelý může mluvit. Může k vám mluvit z toho místa, na které padne směr vašeho cítění pospolitosti s ním. Tak ty věci spolu souvisejí. Učíme-li se do jisté míry cítit svou karmu tak, že získáváme představu, jak všude zanecháváme myšlenková znaménka, když se tím učíme identifikovat se s věcmi, pak vytváříme cítění, které nás přivádí do stále vědomějšího spojení s mrtvými. Tím je teprve dána možnost, aby k nám zemřelý mluvil.

Co je nutné k tomu, abychom zemřelého mohli také slyšet a vnímat?

K tomu, abychom to také mohli slyšet a časem i skutečně vnímat, je třeba mít na zřeteli, co musí být mezi námi a zemřelým jako jakýsi vzduch, aby zemřelý k nám mohl odtamtud sem promluvat. Přirovnám to k fyzičnosti. Kdyby zde mezi námi byl vzduchoprázdný prostor, nemohli byste slyšet, co říkám. Teprve vzduch to musí zprostředkovat. Tak musí také něco být mezi živými a zemřelými, má-li se k nám zemřelý dostat. Musí tu být jakýsi „duchový vzduch“ a my můžeme nyní mluvit o tom, z čeho se skládá tento duchový vzduch, v němž žijeme spolu se zemřelými.

Z čeho se skládá tento duchový vzduch?

Chceme-li to pochopit, musíme si připomenout, co jsem již popisoval také v jiné souvislosti, tj. jak vzniká lidská vzpomínka, neboť ty věci spolu všechny souvisejí. Musíme si proto nejprve položit další otázku:

Jak vlastně vzniká lidská vzpomínka?

Běžná psychologie říká o lidské vzpomínce asi toto: Nyní mám dojem ze zevního světa, který ve mně

vyvolá představu. Tato představa se jde nějak procházet do mého podvědomí, je zapomenuta, a je-li k tomu dán nějaký zvláštní podnět, pak z tohoto podvědomí zase vystoupí a potom si vzpomínám. Pokud jde o vzpomínku, mají vlastně skoro všichni psychologové pocit, že člověk má na základě dojmu představu, pak po nějakém čase ji už nemá, protože je zapomenuta a prochází se v podvědomí, a potom při nějaké příležitosti vystoupí zase nahoru do vědomí. Člověk si vzpomíná a domnívá se, že má tutéž představu, kterou si zprvu utvořil.

To je však úplný nesmysl, který se sice učí téměř ve všech psychologických oborech, ale přesto je to nesmysl. To se totiž vůbec neděje, o čem se tu mluví. Když si následkem zevního zážitku utvoříme dojem a později si na to vzpomínáme, pak v nás vůbec nevystupuje zase původně vytvořená představa. Ale zatímco si teď něco představujeme, probíhá ještě druhý podvědomý proces, který při zevním zážitku nepřichází do vědomí. A vlivem dějů, o nichž teď nechci mluvit, odehrává se zítra v našem organismu opět, co se odehrálo dnes, co však zůstalo podvědomé. Ajako dnes zevní dojem vyvolává představu, tak zítra to, co bylo způsobeno zde dole v podvědomí, vyvolává představu novou. Představa, kterou dnes máme, zanikne a neprochází se dole v podvědomí. Když druhý den mám ze své paměti představu, pak je to dáno tím, že je ve mně něco, co tuto stejnou představu vyvolalo. To se však stalo podvědomě.

Kdo se stále i po tomto výkladu domnívá, že představy jsou přijímány naším podvědomím, odkud zase vystupují nahoru, a kdo si chce třeba po třech dnech připomenout, co se mu přihodilo a co nechce zapomenout a co si snad zapíše, ten by si potom měl také hned představit, že člověk, na něhož si má vzpomenout, je také uvnitř v tom, co si zapsal, a po třech dnech vypočoduje ten člověk zase z toho zápisníku ven. Právě tak, jak se do zápisníku dostaly jen záznamy, tak ve vzpomínce je také jen záznam, který vyvolává, třebaže v zeslabeném stupni, co jsme prožili. V tomto směru se může duchovědně uvést leccos. Ještě to uděláme, a co nyní řeknu, to se tím úplně ujasní. Dnes chci připomenout jen jedno.

Kdo se chce něco učit nazpaměť nebo si nějak jinak vštípit do paměti, co nechce zapomenout a čemu se mezi mládeží často říká „biflovat“, ten dobře ví, že nestačí jen uskutečnit operace, kdy se pouze něco vnímá. K tomu, abychom si něco vložili do paměti, je často nezbytné sáhnout k docela zevním pomůckám. Jen někdy pozorujte toho, kdo si chce něco „nabiflovat“, a uvidíte, jakou námahu musí vynaložit, aby napomáhal oné nevědomé činnosti, která se při tom odehrává. Uvidíme zřetelnou snahu nějak podvědomí pomoci.

Něco vložit do vědomí a něco si přítomně představovat, to jsou dvě úplně jiné věci. Budete-li pozorovat charaktery lidí, brzy zjistíte, jak také studium lidí ukazuje, že přítom jde o dvě věci. Shledáte, že jsou lidé, kteří rychle něco pochopí, ale mají hrozně špatnou paměť, a naopak jsou lidé, kteří jsou dočista „natvrdlí“, pokud jde o rychlé pochopení věci, kteří však mají dobrou paměť a zejména dobrou schopnost představování a úsudku. Obě tyto schopnosti existují úplně vedle sebe a duchovní věda bude muset v mnohém směru na pravý stav věci ve skutečnosti teprve upozorňovat. Když v životě to nebo ono chápeme a my vlastně stále ze světa něco chápeme od procitnutí až k usnutí, pak s tímto chápáním prožíváme více méně vědomě své sympatie nebo antipatie a jsme většinou spokojeni, když jsme věc takto pochopili. Ale tato činnost, která potom vede ke vzpomínce, je mnohem širší než činnost nutná k pochopení pojmů.

V naší duši se skutečně děje mnoho podvědomého a toto podvědomé dění někdy pozoruhodným způsobem odporuje tomu, co v nás probíhá vědomě. Stane se, že k nějakému dojmu pocítíme antipatie, kterými tento dojem na nás působí. Vaše podvědomí však vůbec nepocituje tyto antipatie. Zde je na místě položit si otázku:

Pocituje naše podvědomí dojmy stejným způsobem jako naše vědomí?

Podvědomí totiž vůbec pocituje dojmy úplně jinak než obyčejné vědomí. Podvědomí totiž oproti všem dojmům vyvíjí velice zvláštní pocit. Nemohu

5

tento pocit označit jinak, ačkoliv je to vždy jen přirovnání, používají-li se pro ducha výrazy převzaté z fyzického světa, ale tento výraz se tu hodí dobře, tedy řekl bych, že podvědomí vždy vyvíjí, lhostejno, co probíhá ve vědomí, určitý pocit vděčnosti.

Není ničím nesprávným, když řeknu, že může před vámi stát člověk a vědomý dojem z něho vám může být strašně nepříjemný. Ten člověk vám může vpálit do tváře největší hrubosti, a přesto podvědomý dojem má oproti tomuto dojmu určitý pocit vděčnosti. Tento pocit vděčnosti je zde z toho prostého důvodu, že všechno, co v životě přistoupí k hlubším elementům naší bytosti, činí náš život bohatším, skutečně jej činí bohatším. Také všechny nepříjemné dojmy obohacují náš život. To nesouvisí s tím, jak se musíme k zevním dojmům vědomě chovat. Musíme-li vědomě reagovat tak či

onak, to nemá nic společného s tím, co se odehrává podvědomě. V podvědomí vede vše jen k jistému pocitu vděčnosti, neboť podvědomí přijímá každý dojem jako dar, za který musí být vděčné. To činíme ve svém podvědomí. Je mimořádně důležité, aby přihlíželo k této skutečnosti probíhající pod prahem vědomí. Co zde působí a vyjadřuje se v pocitu vděčnosti, účinkuje v nás podobně jako to, co do nás působí při dojmu ze zevního světa a co se má potom stát vzpomínkou. To postupuje vedle představování a jedině ten člověk si může být vědom těchto věcí, který také získá zřetelné citění toho, že od probuzení až k usnutí neustále sní.

Řekl jsem už ve veřejné přednášce („Dějinný život lidstva a jeho záhady“ ze 14. března - Das geschichtliche Leben der Menschheit und seine Rätsel), že ve svých citech a ve své vůli neustále spíme a sníme, a to také v bdělém životě. Necháváme-li svět na sebe působit, jdou stále jeden za druhým naše dojmy a představy, ale pod tímto působením o všech těchto věcech sníme a tento život snění je mnohem bohatší, než se domníváme. Je jenom přezářený vědomým představováním, jako je slabé světlo přezářeno silnějším.

Můžeme důkaz o těchto duševních procesech probíhajících podvědomě získat experimentováním?

Ano, pokuste se např. učinit sami na sobě tento experiment: Myslete si, že ležíte na posteli a procitnete. Přirozeně normálně člověk na sebe nedává pozor, protože hned potom na něj svět působí nejrůznějšími dojmy. Ale může se stát, že po probuzení ještě chvíli zůstanete trochu v klidu. Potom můžete zpozorovat, že jste vlastně vnímali již dříve, než jste se probudili. Lze to pozorovat zvláště tehdy, když někdo zaklepal na dveře, ale více už neklepe. To může člověk konstatovat, ale když se probudí, pak ví, že se tu něco stalo; je to jasné z celkové situace.

Když člověk něco takového pozoruje, nebude už daleko od uznání toho, co konstatuje duchovní věda, tj. že jsme ke svému okolí vnímajícími v mnohem větším rozsahu, než jak je tomu pouze při vnímání vědomém. Je prostě správné, jdete-li po ulici a potkáte člověka, který právě vyšel za rohem a jehož jste proto nemohli vidět, že budete mít pocit, jako byste ho přesto již viděli, než vyšel. V nesčetných případech můžete mít pocit, že jste už viděli něco, než se to skutečně stalo. Je pravdou, že jsme již předem v duševně-duchovním spojení s tím, co potom vnímáme. Je to naprosto tak, jenže jsme doslova přehlušeni pozdějším smyslovým vjemem a skutečně nedáváme pozor, co se odehrává v intimitách duševního života.

Je to něco, co probíhá podvědomě podobným způsobem, jako tvoření paměti nebo jako to, co jsem vyložil jako pocit vděčnosti ke všem okolním jevům. Zemřelí k nám mohou mluvit jen prostřednictvím živlu, který zde prostupuje našimi sny pretekávajícími život. Zemřelí promlouvají do tohoto intimního podvědomě probíhajícího vnímání. Mohou tak činit, jsme-li schopni mít s nimi společný duchovně-duševní vzduch. Chtějí-li k nám mluvit, je pro ně nutné, abychom do vědomí přijali něco z toho, co jsem popsals právě jako pocit vděčnosti, citění vděčnosti ke všemu, co se nám objevuje, co se nám děje. Není-li v nás nic z tohoto pocitu, nejsme-li schopni světu poděkovat, že nás nechává žít, že náš život stále obohacuje novými dojmy, nejsme-li s to prohloubit svou duši tím, abychom si mohli znovu připomínat, že vlastně celý život je veskrze darem, pak zemřelí nenacházejí s námi společný vzduch. Neboť mohou s námi mluvit jen prostřednictvím pocitu vděčnosti. Jinak je mezi námi a nimi zeď. Nyní vidíme, kolik je zde překážek, když jde o styk se zemřelými, neboť jak jsme viděli z jiných souvislostí, jde vždy o styk s těmi zemřelými, s nimiž jsme karmicky spojeni. Když jsme je ztratili, přejeme si je v životě mít zase zpět. Nemůžeme se pak vzchopit k myšlence vděčnosti za to, že jsme je vůbec měli, úplně nedotčení tím, že teď je už nemáme. Potom zde však není náš pocit vděčnosti právě k té bytosti, které se chceme přiblížit, potom nás ta bytost nenachází nebo aspoň k nám nemůže mluvit. Právě ty pocity, které člověk má většinou k blízkým zemřelým, jsou největší překážkou tomu, aby k nám mohli tito zemřelí mluvit.

Mohou k nám mluvit i zemřelí, s nimiž nejsme karmicky spojeni?

Jiní zemřelí, kteří s námi karmicky spojeni nejsou, k nám mluví obvykle obtížněji. Ale k těm, kteří jsou nám blízcí, máme zase příliš málo pocitu vděčnosti za to, že nám v životě něčím byli. Jak bychom tedy neměli lpět na představě, že teď je už nemáme! Chápáno v širším smyslu života je to ovšem pocit nevděku. Je třeba si dobře ujasnit, jak pocit ztráty velice převažuje to ostatní, a pak se již ukáže celý dosah toho, co říkám.

Mysleme si, že jsme ztratili svého milého člověka. Pak se musíme doslova vzbudit k pocitu vděčnosti zato, že jsme ho měli, musíme nesobecky myslet na to, čím nám až do své smrti byl, nikoliv na to, co nyní cítíme my, protože ho už nemáme. Neboť čím lépe dokážeme pociťovat právě to, čím nám byl po čas svého života, tím spíše najde možnost k nám mluvit, tím dříve mu bude možné, aby společným ovzduším vděčnosti k nám přišel se svými slovy. Ovšem dostat se stále vědoměji do světa, z něhož něco takového vychází, k tomu je nezbytné ještě všelicos jiného.

Myslete si, že jste ztratili dítě. Cítění pospolitosti, které je nutné, můžete uplatnit tím, když si představíte, jak sedíte spolu s dítětem a hrajete si s ním tak, že vás ta hra zajímá stejně jako to dítě. A můžete-li na dítě myslet tak, že jste hrou zaujati jako samo dítě, pak máte odpovídající cítění pospolitosti. Vždyť hrát si s dítětem má přece smysl jen tehdy, je-li člověk právě takovým hravým capartem jako dítě samo. To vytváří atmosféru nutnou pro cítění pospolitosti. Představíme-li si tedy, že si hrajeme s dítětem, a náležitě se do toho vžijeme, pak se vytvořilo místo, k němuž se může obrátit směr našeho a jeho pohledu. Když pak dovedeme pochopit, co zemřelý říká, tu jsem s ním ve vědomém spojení. Tomu také můžeme různě napomáhat.

Můžeme tomu napomáhat např. myšlením?

Myšlení je pro některé lidi neobyčejně lehké. Budou říkat, že to není pravda. Ale přesto jsou lidé, kterým je myšlení neobyčejně lehké. Jestliže ho lidé shledávají těžkým, pak je to vlastně pocit jiný. Právě ti lidé, kteří berou myšlení nejlehčeji, shledávají vlastní skutečné myšlení nejtěžším. To je proto, že Tito lidé jsou vlastně líní myslet. Ale míním to tak, že lidé prostě myslí, aniž vyvíjejí nějakou námahu, a vůbec je nenapadne, že by to mohlo být jinak. Prostě myslí tak, že pouze uchopí přicházející dojmy a své představy, a tak v nich žijí.

Ale potom přistupují k lidem jiné věci a jako příklad chci uvést právě duchovní vědu. Mnozí lidé sejí vyhýbají ne proto, že by byla těžce srozumitelná, ale protože k přijetí duchovnědných představ je zapotřebí jisté námahy. A lidé se bojí právě této námahy. Kdo se zabývá duchovní vědou stále více, postupně pozoruje, že k chápání myšlenek je skutečně nutné vynaložit vůli. Vynaložení vůle není tedy třeba pouze při zvedání těžkých závaží, hodláme-li posilovat své svaly, ale rovněž při uchopení myšlenek, hodláme-li posilovat své myšlení. To však lidé nechtějí takto srovnávat, vždyť oni přece myslí lehce. Právě při studiu duchovní vědy se můžeme zeptat:

Proč nám myšlení někdy jde tak obtížně a těžkopádně?

Kdo v myšlení postupuje kupředu, zákonitě přichází na to, že myslí stále obtížněji a těžkopádněji, protože stále víc a více pociťuje, že má-li se v něm myšlenka upevnit, musí vynaložit úsilí. Pro vniknutí do duchového světa však není nic příznivějšího, než začíná-li být člověku stále těžší uchopovat myšlenky. A nešťastnější při postupování v duchovní vědě by vlastně byl ten, kdo by už vůbec ani nemohl použít měřítko lehkého myšlení, jak je v životě obvyklé, ale kdo by si řekl: Toto myšlení je vlastně něco jako mlácení obilí. Vždyť člověk se musí namáhat, jako by cepem mlátil. Tento pocit pochopitelně mohu jen naznačit. Je velmi dobré, nastane-li něco takového jako tento pocit. S tím se

spojuje ještě leccos jiného.

Např. pozvolna ustupuje to, co má velmi mnoho lidí, kteří jsou se svým myšlením tak rychlí, že stačí jen něco naznačit z jednotlivého myšlenkového komplexu a oni hned pochopí souvislost celku. Vědí to a vždy dovedou okamžitě dát odpověď. Čím by také vůbec byla konverzace v salónech, kdyby bylo myšlení těžké! Ale může se poznamenat: Když se člověk postupně seznamuje s vnitřními poměry věcí, stává se mu stále obtížnější jen tak tlachat a ke všemu hned být připraven s odpovědí, neboť to pochází z lehkého myšlení. S pokrokem v poznávání se člověk stává stále sokratičtější, stále více ví, že mnoho musí vynaložit a že jen s námahou si vydobývá právo říci o tom či onom nějaké mínění.

Tento pocit, že k uchopení myšlenek je zapotřebí úsilí vůle, je spřízněný s jiným pocitem v nás, který někdy máme, když se něco učíme nazpaměť, když to máme „nabiflovat“ a nemůžeme to do sebe dostat. Lze pociťovat dokonalou spřízněnost mezi těmito dvěma skutečnostmi: námahu něco podržet v paměti a námahu při vynakládání úsilí vůle ve vlastním myšlení, má-li se něco pochopit.

Je možné cvičit správné uchopování myšlenek?

Můžeme začít u toho, co lze nazvat svědomitostí, pocitem odpovědnosti k myšlení. U mnohých lidí se například stává, že když někdo řekne něco z nějaké životní zkušenosti, třeba: „Ten nebo onen je dobrý člověk“, okamžitě na to vyhrkne druhý: „Strašně dobrý člověk“. Jen se zamyslete, jak často se v životě stává, že odpovědi spočívají jen v tom, že se místo pozitivu odvětví komparativem. Přirozeně není nejmenšího důvodu, aby věc vyhovovala komparativu, je to jen absolutní nedostatek toho, co se má myslet. Zde má člověk pocit, že něco z toho, co se má vyjádřit, o čem se chce mluvit, mělo by se přece prožít. Takový životní požadavek se samozřejmě nesmí příliš přehánět, nebo by v mnoha salónech nastalo „velké mlčení“.

Ale přesto je tomu tak, že cítění, probouzející se z pocitu odpovědnosti k myšlení, z pocitu, že myšlení je těžké, toto cítění je základem možnosti a schopnosti přijmout osvícení. Neboť osvícení nepi-
ichází tak, že většině lidí jen tak přiskočí myšlenka. Osvícení přichází vždy ve chvíli, kdy to, co pocít u jeme, je těžké. Pociťovat myšlenku jako těžkou se však musíme teprve naučit, musíme se teprve učít pociťovat, že podržet u sebe něco v paměti je ještě cosi jiného než pouhé myšlení. Potom však budeme moci vnímat cit pro ono slabé, snivé vystupování myšlenek v duši, které vlastně nechtějí řádně držet, které chtějí už být zase pryč, když přijdou, a které je těžko uchopit. Když v sobě vyvineme cítění přímo s myšlenkami reálně žít, přitom získáme oporu.

Ujasněte si někdy, co se děje ve vaší duši, když jste např. měli v úmyslu někam jít a pak jste se tam jako k svému cíli dostali. Jistě, obvykle se o tom nepřemýšlí, co se v duši děje, když člověk měl nějaký úmysl, provedl jej a pak té zamýšlené věci dosáhne. Ale může se o tom také přemýšlet. V té duši nastal skutečný obrat. Je dokonce možné pozorovat něco takového vyjádřeno velmi pádně. Když se horolezec musí velice namáhat, aby se vyšplhal na nějakou horu, když si odfukuje a funí a konečně když se dostane na vrchol, vykřikne: „Díky Bohu, že jsme zde!“, pak je cítit, že v jeho pocitech nastal jistý obrat. Ale je také možné osvojit si v tomto směru jemnější cit a tento jemnější cit může pokračovat do intimnějšího duševního života. To se potom podobá pocitu: Kdo si začíná zpřítomňovat některou situaci se zemřelým, kdo začíná mít snahu, aby měl se zemřelým společné zájmy, aby se spojil s jeho myšlenkami a pocity, bude se cítit, jako by se nacházel na cestě. A pak přijde chvíle, kdy bude mít pocit, jako by se v té myšlence dostal do klidu.

Komu podaří nejprve se pohybovat v myšlence a pak se touto myšlenkou dostat do rovnováhy, ten pocítí, jako by se zastavil, zatímco předtím šel. Tím učinil mnoho pro náležitou přípravu pro osvícení, které může být dáno myšlenkami. O toto osvícení pomocí myšlenek lze pečovat také tím, že se nasadí celý člověk, místo toho, co se nasazuje v životě jinak pouze hlavou.

Vede pocit vděčnosti k nějakému zevně viditelnému prožívání?

Kdo do svého vědomí jen trochu pozvedne onen pocit vděčnosti, o němž jsem předtím mluvil, tj. vystoupí-li do vědomí tento jinak v nevědomí zůstávající pocit, zpozoruje, že nepůsobí jako obyčejný pocit vděčnosti, ale působí tak, že bychom s ním chtěli spojit celého člověka, nebo alespoň člověka až do paží a rukou.

Zde musím upozornit na to, co jsem o této části lidského pocíťování již řekl, kdy se uchopují běžné představy, ale intimnější představy procházejí mozkem jako sítím a pro ně jsou přijímacími orgány vlastně paže a ruce. To se však může také skutečně prožívat. Člověk může samozřejmě zůstat přitom v klidu, ale přesto může pocíťovat tak, jako by k určitým dojmům života musel vyjádřit pažemi onen pocit vděčnosti a také jiné podobné pocity, např. pocit údivu nebo úcty. Fragmentární projevy tohoto prožívání např. vidíme, když to v pažích a rukou cuká, a tak vlastně při dojmech zároveň spoluprožíváme podvědomé podněty. Nalézají svůj výraz, když se člověk např. před krásnou přírodou cítí nucen sepnout ruce nebo spráskne ruce, když se mu něco stalo.

Všechny věci, které se nám staly podvědomě, se ve vědomém životě vyjadřují fragmentárně. Při tom, co bychom mohli nazvat spolucítěním rukou a paží se zevními dojmy, člověk však může zůstat v klidu. Pohybuje se jen jeho tělo éterické, éterické ruce a éterické paže. Čím více si to člověk uvědomuje, čím více je schopen organismem paží spoluvnímat to, co jsou zevní dojmy, čím více vyvíjí pocit projevující se tímto: „vidíš-li červeň, chtěl bys učinit tento pohyb ruky, neboť ten k tomu náleží, spatřuješ-li modř, chtěl bys učinit zase jiný pohyb ruky, neboť k tomu náleží tento pohyb“.

Čím více si něco takového člověk uvědomuje, tím více vyvíjí také cit pro osvětlení, pro to, co má takto vstoupit do duše, co tedy máme obdržet jako dojmy. Jestliže jsme se tak odevzdali, jak jsem to popisoval u hrajícího si dítěte, pak se v dojmu neztrácíme, ale nacházíme sami sebe. Když jsme se učinili schopnými mít pro jediný dojem připraveného celého člověka, když také při ponoření do svých vlastních myšlenek se zemřelým můžeme samo toto ponoření spojit s cítěním pospolitosti a když pak procitneme, můžeme to ve skutečném prožívání spojit s celým člověkem, jak jsem to nyní popsal. Když můžeme vnímat pocit vděčnosti až do rukou a paží, tehdy přichází osvětlení. Neboť duchová podstata, v níž se nachází zemřelý mezi smrtí a novým zrozením, mluví v tomto styku k žijícímu člověku tak, že se může říci:

Zemřelého najdeme, můžeme-li se s ním setkat na společném duchovém místě při myšlence, kterou spatřuje také on, a můžeme-li se s ním setkat při této společné myšlence v úplném cítěním pospolitosti. A materiály k tomu máme v prostředí pocitu vděčnosti. Neboť z prostoru utkaného z pocitu společenství a ovzduším vytvořeným z cítěním všeobecné vděčnosti k světu, promlouvají mrtví lidé k živým.

Andělem být je mnoho. Ještě více však je být člověkem na Zemi a nebýt pošpiněn jejím kalem a blátem. Člověče, jsem ušlechtilější než všichni Serafíni. Mohu být, čím jsou oni, oni nikdy, čím jsem já.

Angelus Silesius